

ניהול, מדידה ובקרת סיכוני אשראי

1. כללי

נוהל זה מרכז את כלל ההוראות לתהליך ניהול סיכוני האשראי בחברה.

בנוהל זה יוגדרו ויישמו דגשים על הנחיות תפעוליות מפורטות לדרג הביצועי, הגדרת הבקרות בתהליכי העבודה, הן בקרות המובנות בתהליכים והן בקרות משלימות כגון דוחות לאיתור חריגים או דוחות ניהוליים שונים.

תהליכי העבודה המתפרסמים במסגרת ניהול זה מחייבים את כלל הגורמים הקשורים לתהליך והם באים בנוסף לכל דין. במקרה של סתירה בין הוראות הנוהל והוראות החוק, הוראות החוק גוברות.

מסמך זה משמש למעשה כחוקת החברה בכל הנוגע לניהול סיכוני אשראי. מסמך זה מבסס תשתית לכל פעולות ניהול סיכוני האשראי בחברה ועליו להיות מגובה ע"י כל גורמי ההנהלה אשר יעמדו מאחורי עקרונותיו.

2. מטרה

מטרת הנוהל להבטיח את ההיבטים הבאים :

- להבטיח שיטת ביצוע אחידה, מוסכמת ויעילה של הפעולות הקשורות לתהליך זה.
- לקבוע סמכויות, אחריות והליכי הבקרה לכלל העובדים, בדרג הניהולי והתפעולי, הקשורים לתהליכי הטיפול בניהול סיכוני אשראי.
- לאפשר בקרה על הפעילויות המבוצעות על ידי העובדים בדרג הניהולי והתפעולי.
- למנוע את האפשרויות לפעולות חריגות.
- לשמש מדריך לעובדים בתחומי עבודתם השוטפת

3. אחריות

מבלי לפגוע בפעילות העסקית השוטפת ובמבנה הארגוני הנובע מפעילות זו, תוקמנה מסגרות ארגוניות אשר יישמו את הנוהל ויבקרו את אופן יישומו. מסגרות אלה מגדירות את בעלי התפקידים השונים, את סמכויותיהם והיחסים ביניהם.

3.1. דירקטוריון החברה

דירקטוריון החברה אחראי לקביעת אסטרטגיה לניהול סיכוני אשראי. הדירקטוריון יקבל דיווחים רבעוניים ממנהל הסיכונים בהתאם למתכונת שתקבע וידון בסוגיות מהותיות.

3.2. מנכ"ל החברה

מנכ"ל החברה נושא באחריות מנהלתית כוללת ליישום הנוהל בחברה ולאישור פעולות בהתאם למדרג סמכויות. מתוקף סמכותו יכפיף המנכ"ל סמכויות על עובדים נוספים.

3.3. מנהל סיכונים

מנהל הסיכונים נושא באחריות כוללת לריכוז הניהול השוטף של סיכוני האשראי בחברה, במסגרת תפקידו עליו לחוות דעתו על תהליך ניהול הסיכונים בחברה, להגיש דיווחים למנכ"ל ולדירקטוריון ולבצע תחקור על נושאים ספציפיים בהיבט ניהול סיכוני האשראי.

4. הגדרות ומונחים

- **"קבוצת הסיכון הראשונה"** - בנק בישראל, בנק מחוץ לישראל, מתווך פיננסי, מדינה, או הבנק המרכזי שלה.
- **"קבוצת הסיכון השנייה"** - בנק בישראל, בנק מחוץ לישראל, מתווך פיננסי, מדינה, או הבנק המרכזי שלה, ואחת לפחות מהחברות המדרגות הישראליות או שתיים לפחות מהחברות המדרגות הבין-לאומיות דירגו אותו בדרגה הקבועה בסעיף 2 בטבלה (ראה נספח א').
- **"קבוצת הסיכון השלישית"** - בנק בישראל, בנק מחוץ לישראל, מתווך פיננסי, מדינה או הבנק המרכזי שלה, ושאינו מדורג או שאחת לפחות מהחברות המדרגות הישראליות או שתיים לפחות מהחברות המדרגות הבין-לאומיות דירגו אותו בדרגה הקבועה בסעיף 3 בטבלה או הנמוכה ממנה (ראה נספח א').
- **"רכיב סיכון אשראי"** - נכס או פעילות של החברה או מכשיר פיננסי שהחברה מחזיקה בו או שהיא צד לו, שבשלהם עשויה להיווצר לה חשיפה לסיכון אשראי.
- **"ערך מחושב של רכיב סיכון אשראי"** - ערך החשיפה של רכיב סיכון האשראי בניכוי בטוחה שהתקבלה מן הצד האחר שמולו קיימת החשיפה בשל אותו רכיב סיכון אשראי.
- **"הסכם קיזוז תקף"** - הסכם בין החברה לבין הצד הנגדי, שהתקיימו בו כל אלה:
 1. ההסכם קובע כי במקרה שבו היה הצד הנגדי חדל פירעון, פושט רגל, או ננקטו כנגדו הליכי פירוק או הקפאת הליכים, תהיה לחברה זכות לקבל או חובה לשלם רק את הסכום נטו לאחר קיזוז הפוזיציות ההפוכות של כל העסקאות הנכללות בהסכם בערך השוק הנוכחי שלהן (mark to market);

2. החברה הגישה לרשות חוות דעת משפטית המאשרת כי לפי דינים שעשויים לחול על העסקאות במקרים המתוארים חבות החברה תוגבל לסכום נטו לאחר קיזוז הפוזיציות ההפוכות כמתואר.

• **“ערך חשיפה של רכיב סיכון אשראי” – סכום אלה :**

1. ערך השחלוף של רכיב סיכון האשראי; היה ערך השחלוף של רכיב סיכון האשראי קטן מ-0, יקבל ערך השחלוף של רכיב סיכון האשראי ערך-0.
2. מכפלת מקדם הסיכון הפיננסי בשווי רכיב סיכון האשראי במונחי נכס הבסיס.

4.1. הון עצמי

החברה תהיה בכל עת בעלת הון הולם כדי לתמוך בסיכונים הגלומים בעסקיה, וכן תפתח ותשתמש בטכניקות לניהול סיכונים לצורך ניטור וניהול סיכונים.

החברה תהיה בכל עת בעלת הון עצמי רגולטורי שלא יפחת מהסכומים האלה, לפי הגבוה מביניהם :

- סכום ההקצאות בשל חשיפה לסיכון שוק, לסיכון אשראי ולסיכון תפעולי.
- מיליון וחצי שקלים חדשים לחברה שבמקביל לביצוע כל עסקה במכשיר פיננסי מתקשרת עם ספק נזילות בעסקה הפוכה בעלת אותם תנאים, ושתי העסקאות מקוזזות זו את זו באופן מלא, כך שהחברה אינה חשופה לסיכון שוק בשלהן בכל מחיר שוק.
- הסכומים המפורטים, יעודכנו ב-1 בינואר של כל שנה (להלן – יום העדכון), לפי שיעור השינוי שחל במדד מהמדד האחרון שפורסם לפני העדכון לעומת המדד הבסיסי ויעוגלו לסכום הקרוב שהוא מכפלה של 1,000 שקלים חדשים.

5. שיטת העבודה

5.1. כללי

סיכון אשראי גלום באפשרות להפסד כספי כתוצאה מחדלות פירעון או ירידה באיכות האשראי של מנפיקי ניירות ערך, בעלי חוב בהלוואות, או צדדים לחוזה כולל חוזה פיננסי.

5.1.1. מדידת השינוי בחשיפה לאשראי

- שינויים במשקל האשראי
- שינויים בהרכב האשראי לפי פילוחי ריכוזיות
- שינויים באיכות האשראי לפי: הרכב לפי דירוג, משקל החובות הבעייתיים והרכבם, הרכב לפי תשואה לפדיון

5.1.2. מדידת השינוי בריכוזיות

- ריכוזיות מנפיק בודד (אג"ח + הלוואות מותאמות + מניות)
- ריכוזיות קבוצות מנפיקים (אג"ח + הלוואות מותאמות + מניות)
- ריכוזיות ענפית (אג"ח + הלוואות מותאמות + מניות)
- ריכוזיות גיאוגרפית (אג"ח + הלוואות מותאמות + מניות)

5.1.3. מדידת השינוי באיכות האשראי

- משקל האשראי המוגדר כבעייתי והרכבו
- משקל האשראי הלא מדורג
- משקל האשראי בדירוג נמוך
- התפלגות האשראי לפי דירוגים
- התפלגות אג"ח קונצרני לפי תשואה לפדיון

5.2. הקצאה בשל חשיפת סיכוני אשראי

5.2.1. הקצאה בגובה 8%

בשל החשיפה לסיכוני השוק, על החברה להקצות 8% מן הסכום המורכב מאלה:

- חמישה עשר אחוזים מסך כל הערך המחושב של כל רכיבי סיכון האשראי, החשופים לסיכון אשראי של צד נגדי, שהוא תאגיד, השייך לקבוצת הסיכון הראשונה
- עשרים וחמישה אחוזים מסך כל הערך המחושב של כל רכיבי סיכון האשראי, החשופים לסיכון אשראי של צד נגדי, שהוא תאגיד, השייך לקבוצת הסיכון השנייה
- שבעים וחמישה אחוזים מסך כל הערך המחושב של כל רכיבי סיכון האשראי, החשופים לסיכון אשראי של צד נגדי, שהוא תאגיד, השייך לקבוצת הסיכון השלישית
- מאה אחוזים מסך כל הערך המחושב של כל רכיבי סיכון האשראי, החשופים לצדדים נגדיים, שלא צוינו בסעיפים קודמים
- מאה אחוזים מסך כל הערך המחושב של כל רכיבי סיכון האשראי, ובלבד שקיים מקור סיכון אשראי יחיד, ששיעור סך כל הערך המחושב של כל רכיבי סיכון האשראי, שהוא הצד הנגדי להם, עולה על עשרים וחמישה אחוזים מסך כל הערך המחושב של כל רכיבי סיכון האשראי של החברה.

5.2.2. הקצאה כללית

בחישוב סך כל הערך המחושב של רכיבי סיכון אשראי – אם הערך המחושב של רכיב סיכון האשראי קטן מ-0, יקבל הערך המחושב של רכיב סיכון האשראי ערך

.0

לצורך חישוב רכיבי סיכון אשראי הנובעים מעסקאות הנכללות בהסכם קיזוז תקף, שבהם קיימת חשיפה כנגד אותו צד נגדי – בחישוב ערכי השחלוף רשאית החברה לקזז ערכי שחלוף של רכיבי סיכון קטנים מ-0 מערכי שחלוף של רכיבי סיכון גדולים מ-0, ובלבד שסך כל ערך השחלוף של רכיבי סיכון, שהתקבל בשל הקיזוז האמור, לא יהיה קטן מ-0.

בחישוב מכפלת מקדם הסיכון הפיננסי בשווי רכיב סיכון האשראי, רשאית החברה לקזז שווי רכיבי סיכון במונחי נכס בסיס של פוזיציות הפוכות במכשירים פיננסיים זהים בלבד ;

בחישוב סך כל הערך המחושב של רכיבי סיכון האשראי רשאית החברה להפחית בטוחה, שהתקבלה מן הצד האחר, מכלל ערכי החשיפה של רכיבי סיכון האשראי, ובלבד שלפי הסכם הקיזוז התקף החברה רשאית להשתמש בטוחה לכיסוי התחייבויותיו כלפיה בשל כלל רכיבי סיכון האשראי שמהם הופחתה, ושסך כל הערך המחושב של רכיבי סיכון האשראי, שהתקבל לאחר ההפחתה האמורה, לא יהיה קטן מ-0.

הרשות רשאית להתיר לחברה לקזז פוזיציות הפוכות ברכיבי סיכון שלא צוינו בסעיפים קודמים, אם ראתה כי רמת התאימות ביניהן, בהתחשב בתנאיו של מכשיר פיננסי, מצדיקה זאת.

הופחת פיקדון כספי במטבע הפעילות מחישוב ההון העצמי הרגולטורי, בשל היותו נכס שאינו חופשי, רשאית החברה שלא לחשב בשלו הקצאה בשל סיכון אשראי.

5.2.3. "מקדם הסיכון הפיננסי"

שיעור הסיכון הגלום ברכיב סיכון אשראי, לגבי נכסי הבסיס ויתרת הזמן שנותר לפירעון או למימוש, חלה על רכיב סיכון אשראי יותר מחלופה אחת כפי שמופיעה בטבלה שלהלן, יהיה מקדם הסיכון הפיננסי שלו סך כל מקדמי הסיכון הפיננסי האמורים בכל אחת מהחלופות החלות עליו :

רכיבי סיכון אחרים	רכיבי סיכון תלויי סחורה (לא כולל זהב)	רכיבי סיכון מנייתים	רכיבי סיכון מטבעיים (כולל זהב)	רכיבי סיכון תלויי ריבית	יתרת הזמן שנותר לפירעון או למימוש
10%	7%	6%	1%	0%	נה ופחות
12%	7%	8%	5%	0.5%	ין שנה לחמש שנים
15%	8%	10%	7.5%	1.5%	על חמש שנים

5.3. ניהול ובקרת סיכוני אשראי

- א. על מנת לצמצם את החשיפה לסיכוני אשראי, מדיניות החברה הינה להפקיד את כספי החברה והלקוחות בבנקים בישראל ובחו"ל אשר מדורגים בקבוצת הסיכון הראשונה.
- ב. להלן פירוט סיכוני אשראי מזהים של החברה
- חשבונות עו"ש ופיקדונות החברה בבנקים:
יתרות מזומנים ופיקדונות החברה שנמצאות בבנקים (בנק הפועלים - קבוצת סיכון ראשונה, כגון פיקדון בגין הון עצמי רגולטורי וחשבון עסקי שוטף של החברה שכולל גם עמלות.
 - יתרות שמוחזקות אצל ספקי נזילות לצורך בטוחות:
כספי בטוחות בגין עסקאות פתוחות המוחזקות אצל ספק נזילות - קבוצת סיכון שניה.
 - עמלות בגין עסקאות שטרם הועברו מספקי הנזילות:
עמלות המגיעות לחברה שטרם הועברו פיזית לחשבון העסקי שלה
 - חשיפות אשראי בגין עסקאות פתוחות מול ספקי הנזילות:
יש לחשב ערך חשיפה של רכיב סיכון אשראי -
שווי MTM של פוזיציות פתוחות חיוביות (רווחים שטרם מומשו) בעסקאות פתוחות של החברה מול ספק הנזילות בתוספת מקדם הסיכון הפיננסי על נכסי בסיס .
במקרה של קיום הסכם קיזוז תקף שווי נטו של רווחים שטרם מומשו בקיזוז הפסדים שטרם מומשו בתוספת מקדם הסיכון הפיננסי נטו.
 - פיקדונות שהחברה יכולה להחזיק בחברות חוץ בנקאיות: יכולים להיות בעתיד.
 - סיכון נזילות – סיכון של העדר אפשרות לפירעון מיידי של התחייבויות החברה כלפי לקוחותיה וגורמים אחרים. החברה תבצע מעקב שוטף אחרי יתרות בנקים, כספים במעבר ותוודא כיום יתרות מספקות. החברה תחזיק מסגרת אשראי לצורך כיסוי זמני במידת הצורך.
 - אין לחשב הקצאה בגין סיכון אשראי על כספי לקוחות אך כן צריך להציג את היתרות של לקוחות בדוח סיכוני אשראי.
כספי לקוחות – כספים בחשבונות נאמנות בבנק מזרחי
כספי לקוחות שטרם נסלקו - כרטיסי אשראי והעברות בנקאיות
- ג. מנהל סיכונים יבצע מעקב שוטף בהתאם למועדים הקבועים בתקנות אחרי מקורות סיכוני אשראי של החברה לרבות יבחן שינויים בדירוג, מחיר מניה, CDS, אירועים חריגים.
- ד. החברה תתעד את הבדיקות שערכה ואת השיקולים שעל בסיסם בחרה להתקשר עם מי מהגופים הפיננסיים המצויינים בסעיף ב' לעיל.

ה. ככל שהחברה תחליט להתקשר עם תאגיד בנקאי נוסף או אחר, תקיים החברה דיון בהיבט סיכוני האשראי המצטברים של החברה, ומקורות סיכון האשראי שיתווספו לחברה בעצם התקשרות זו. הדיון וההחלטה יתקבלו בדירקטוריון החברה, במעמד מנהל הסיכונים.

5.4. בקרה, מדידה, הצגה וחישוב סיכוני אשראי

מערכת הייפר מספקת תמיכה לניהול סיכוני אשראי לרבות הפקת דוחות נדרשים לרשות ני"ע.

במסגרת המערכת ניתן לבצע פעולות הבאות :

1. לסווג חשבונות המנוהלים במערכת הייפר בהנה"ח למקורות וקבוצות סיכון אשראי, להזין דירוג אשראי לחשבון, להזין חברה מדרגת, להזין אינדיקציה אם חלה ירידה בדירוג אשראי ממועד דיווח קודם, דירוג מדינה, מחיר מניה של מקור סיכון אשראי, מחיר CDS של מקור סיכון אשראי, חלה עליה במחיר מעל 5% אחוז, האם מדובר בצד קשור ועוד.

2. להפיק דוחות ז'012 וז'006. יתרות של מקורות סיכון אשראי נשאבות ישירות ממודול הנה"ח ומבוצע חישוב ממוכן של הקצאות.

למדריך לשימוש במערכת הייפר לצרכי ניהול סיכוני אשראי והפקת דוחות ראה

<http://sye.co.il/kb?page=862>

5.5. סקר סיכונים

5.5.1. שלבי סקר הסיכונים

- מנהל הסיכונים יגדיר את הנושאים הדורשים בדיקה במסגרת הסקר
- יבוצע מיפוי לתהליכים הקיימים הנושאים הדורשים בדיקה
- יבוצע שיוך סיכונים מובנים (שורשיים) לכל התהליכים אשר מופו כמו גם שיוך סיכונים שהתממשו (אירועי כשל) לתהליכים אשר מופו.
- יבוצע שיוך הבקורות הקיימות לכל אחד מהסיכונים אשר מופו.
- הערכת רמת הבקורות הקיימות לסיכון - רמת הבקורות תוערך על ידי הסוקר.
- הערכת רמת הסיכון השיורי בהתאם לסיכון השורשי ולרמת הבקורות.
- תיקוף ואימות הנתונים מול מנהלי היחידות השונים.

- אישור סקר הסיכונים בהנהלת המשרד.

5.5.2. מטריצת חישוב סיכון שורשי

השלכה					עומד	עומד	
קריטי	גבוה מאוד	גבוה	בינונית	נמוכה			
בינוני	בינוני	בינוני	נמוך	נמוך			קלושה
גבוה	בינוני	בינוני	נמוך	נמוך			נמוכה
גבוה מאוד	גבוה	בינוני	בינוני	נמוך			בינונית
קריטי	גבוה מאוד	גבוה	בינוני	נמוך			גבוהה
קריטי	גבוה מאוד	גבוה	בינוני	נמוך	גבוהה מאוד		

5.5.3. מטריצת חישוב סיכון שיווי

סיכון שורשי					עומד	עומד	
קריטי	גבוה מאוד	גבוה	בינוני	נמוך			
גבוה	בינוני	נמוך	נמוך	נמוך			טובה מאוד
גבוה	בינוני	בינוני	נמוך	נמוך			טובה
גבוה מאוד	גבוה	בינוני	בינוני	נמוך			בינונית
קריטי	גבוה מאוד	גבוה	בינוני	נמוך			חלשה/ללא בקרה

נספחים

S&P	FITCH	Moody's	מידרוג	מעלות	חברה מדרגת	מס"ד
A+	A+	A1	Aa3	AA-	דירוג לצורך קבוצת הסיכון הראשונה	1.
A-	A-	A3	A1	A+	דירוג לצורך קבוצת הסיכון השנייה	2.
BBB-	BBB-	Baa3	Baa1	BBB+	דירוג לצורך קבוצת הסיכון השלישית	3.